

Státní podniky

V této studii je zahrnuto celkem 13 podniků vlastněných státem, které mají zásadní strategický či ekonomický význam. Skupina obsahuje 4 podniky zabývající se energetikou, 7 podniků z dopravních odvětví, celkově má být reprezentativní skupinou velkých státem vlastněných podniků. Skupina disponuje aktivy v celkové hodnotě dosahující 650 miliard korun a jejich roční příjmy se pohybují kolem 300 miliard, což je cca. 8% českého HDP. Obdobnou částku vybere stát ročně na důchodovém pojištění a jedná se o více jak dvojnásobek ročního rozpočtu Ministerstva školství. Význam těchto podniků je tedy evidentní.

Ačkoliv se jedná o společnosti vlastněné státem, které by měly podléhat jistému stupni veřejné kontroly, je velmi obtížné získat jakékoliv informace nad rámec objemu, který zveřejňují i soukromé subjekty. Všechny informace zde prezentované jsou získány z výročních zpráv podniků, které jsou volně přístupné na jejich internetových stránkách anebo na serveru ministerstva spravedlnosti justice.cz – tedy stejných informačních zdrojů, jaké jsou dostupné o soukromých podnicích.

Finanční výkony státních podniků

V následující tabulce jsou popsány nejvýznamnější ukazatele vybraných podniků. Hlavním tvůrcem příjmů a zisků je energetický gigant ČEZ, jehož roční příjmy přesahují 100 miliard korun a zisky se pohybují kolem 35 miliard Kč.

Tabulka 1: Finanční údaje státních podniků. 2010, v mil.

	Celkové příjmy	čistý zisk	peníze od státu	peníze do státu ¹	aktiva celkem	vlastní kapitál	nákup zboží a služeb	výdaje
ČEZ	102 362	34 762	0	27 392	298 600	189 488	37 588	67 600
ČD	29 219	9	12 205	3 084	58 392	40 876	11 766	29 210
ČD Cargo	15 879	-427	190	1 095	15 652	7 967	8 490	16 306
Čepro	53 120	776	0	300	18 430	9 066	47 981	52 344
Čeps	15 367	1 701	0	544	22 174	15 813	10 706	13 666
Česka pošta	20 612	214	0	3 230	21 308	10 010	5 528	20 398
České aerolinie	21 478	76	2 540	685	6 633	376	14 052	21 402
DP Praha	17 760	2 634	12 767	2 595	70 489	59 436	6 760	15 126
DP Brno	2 945	215	2 068	333	5 988	5 210	1 009	2 729
DP Ostrava	1 944	11	1 116	222	5 057	4 195	665	1 933
Letiště Praha	5 594	990	0	461	39 938	28 822	1 299	4 604
Mero	2 011	335	0	134	12 963	10 185	591	1 676
Lesy CR	11 242	2 558	423	1 018	72 470	67 576	8 519	8 684

¹ S výjimkou ČEZU se jedná pouze o standardní odvody – daně a sociální pojištění. Stát tedy z titulu vlastnických práv nečerpá žádné finanční výhody.

Zdroj: Výroční zprávy, www.justice.cz

Od těchto 13 podniků stát obdržel za rok 2010 celkem 41 miliard korun, ovšem z toho 28 bylo od ČEZu, který zaplatil 6 mld. na daních, 1,5 mld. na sociálním a zdravotním pojištění a skoro 20 mld. na dividendách. U ostatních podniků jsou peníze odvedené do státu výhradně daně a sociální odvody, tedy peníze, které by podniky musely platit, i kdyby patřily soukromé osobě. **Zisky, které státní podniky vytvoří, zůstávají uvnitř firmy a stát z nich nemá nic.** Pokud by se státu podařilo vytvořit právní rámec pro čerpání zisků z podniků, které mu patří, mohl by do státní kasy získat cca 5 miliard Kč ročně.

Další tabulka ukazuje vývoj základních finančních ukazatelů u vybraných společností. Rozdíl mezi příjmy a zisky jsou výdaje firem. Ty jsou tvořeny především osobními náklady, do kterých se započítávají mzdy a pojištění zaměstnanců, a nákupy zboží a služeb. Za rok 2010 utratily námi vybrané státní podniky za tyto nákupy více jak 150 miliard korun – tedy polovinu celkového obrátu. Jedná se tedy de-facto veřejné peníze vyplacené soukromým firmám. Pouze ve velmi specifických případech zákon ukládá státním podnikům povinnost použít institut veřejné zakázky. Ve většině případů mají manažeři volnou ruku v rozhodování o výběru dodavatele a výši ceny nákupu.

Tabulka 2: Vývoj příjmů a zisků, v mil. Kč

		2007	2008	2009	2010
ČEZ	Příjmy	104 206	119 131	113 199	102 362
	Čistý zisk	31 425	47 118	45 427	34 762
Čepro	Příjmy	49 501	63 402	46 865	53 120
	Čistý zisk	339	507	555	776
Čeps	Příjmy	14 475	14 710	14 197	15 367
	Čistý zisk	1 907	1 387	777	1 701
Mero	Příjmy	1 769	1 973	1 886	2 011
	Čistý zisk	305	337	276	335
Lesy CR	Příjmy	12 034	10 862	9 131	11 242
	Čistý zisk	284	461	582	2 558
Česka pošta	Příjmy	18 020	20 277	20 853	20 612
	Čistý zisk	653	293	554	214

Zdroj: Výroční zprávy, www.justice.cz

Vývoj základních ukazatelů těchto firem naznačuje jistý propad v řádu několika procent během roku 2009 vlivem současné hospodářské krize. Ovšem tento propad firmy již vyrovnaly a většina z nich už překonala objem příjmů a zisků z předkrizového roku 2007.

Za povšimnutí rovněž stojí vývoj zisků u státního podniku Lesy ČR. Na tuto organizaci je v poslední době vytvářen poměrně intenzivní společenský nátlak mimo jiné na vyšší transparentnost a otevřenost zakázek spojených s prodejem dřeva. Můžeme spekulovat, zda je to důsledek onoho společenského nátlaku, nicméně zisky podniku vzrostly během předchozích 4 let skoro desetkrát.

Dopravní podniky a transfery

Dopravní podniky jsou typicky existenčně závislé na státních subvencích, které užívají na provozní účely anebo na nákup dlouhodobého hmotného majetku. Celkově veřejné rozpočty na dotacích pro tyto podniky vyplatí ročně kolem 30 miliard korun, třetinu z této částky obdrží České Dráhy a třetinu Dopravní podnik hl. M. Prahy. V následující tabulce je zobrazen vývoj příjmů, zisků a obdržených dotací u největších českých dopravců ve vlastnictví státu. Za povšimnutí stojí jednorázová subvence od státu pro České Aerolinie, které po 3,5 mld. ztrátě v roce 2009 byla nucena požádat o rekapitalizaci ve výši 2,5 mld. Kč, aby nezbankrotovala. Druhou zajímavostí je fakt, že enormní zisky DP Praha v roce 2010, které dosáhly výše 2,5 mld. korun, je možné snadno spojit s navýšením finančních dotací od státu o 3 mld. oproti roku 2009. *Tento nárůst zisku tedy nemusí být tvořen zlepšením obchodních procesů či optimalizací služeb, nýbrž pouze vyžádáním většího objemu peněz od daňových poplatníků.*

Tabulka 3: Vývoj zisků a dotací vybraných dopravců, v mil. Kč

		2007	2008	2009	2010
ČD	Příjmy	49 121	58 488	42 504	29 219
	Čistý zisk	-597	2 343	-1 003	9
	Transfery ²	9 616	10 325	13 355	12 205
ČD Cargo	Příjmy	N/A	19 216	14 986	15 879
	Čistý zisk	N/A	303	-427	-427
	Transfery	N/A	127	145	190
České Aerolinie	Příjmy	26 516	27 651	23 530	21 478
	Čistý zisk	206	470	-3 756	76
	Transfery	5	15	29	2 540
DP Praha	Příjmy	13 386	13 739	15 496	17 760
	Čistý zisk	-1 838	51	-36	2 634
	Transfery	15 253	12 996	9 816	12 767
DP Brno	Příjmy	2 326	2 456	2 567	2 945
	Čistý zisk	0	1	1	215
	Transfery	1 157	1 583	2 361	2 068
DP Ostrava	Příjmy	1 962	2 019	2 026	1 944
	Čistý zisk	107	5	4	11
	Transfery	1 082	1 123	1 092	1 116
Letiště Praha	Příjmy	N/A	428	5 782	5 594
	Čistý zisk	N/A	-183	891	990
	Transfery	N/A	0	0	0

Zdroj: Výroční zprávy, www.justice.cz

² Transfery zde značí veškeré peníze z veřejných rozpočtů poskytnutých dopravcům. Většinou se jedná o příspěvky krajů a měst na pokrytí provozních nákladů a nákup dlouhodobého hmotného majetku.

Odměny orgánům společností

Vzhledem k tomu, že neexistuje jednotný standard pro zveřejňování odměn pro orgány společnosti, je velmi problematické jednotlivé údaje mezi sebou poměřovat či data nějak agregovat. Rozdíly mezi jednotlivými způsoby reportování odměn jsou vskutku markantní. Například ČEZ uvádí přesné sumy pro jednotlivé orgány společnosti, a to i včetně nefinančních odměn a odměn z dceřiných společností. U ostatních podniků už je zveřejňování podstatně méně podrobné. Ačkoliv je v účetní závěrce - výkazu zisku a ztrát řádek „odměny orgánům společnosti“, každý podnik jej vyplňuje jinak, s jinou metodikou.

- Cepro, Ceps od roku 2009, České Aerolinie a Mero³ uvádějí v příloze účetní závěrky konkrétní finanční odměny pro jednotlivé orgány společnosti (statutární i kontrolní), avšak chybí zde ocenění nepeněžních odměn a benefitů.
- Ceps do roku 2008, Č. Pošta, DP Praha, DP Brno, DP Ostrava a Letiště Praha uvádějí pouze souhrnné odměny pro orgány společnosti, bez dalšího rozdělení. Proto je pro výpočet odměn jednotlivých orgánů použit vážený průměr (viz. metodická příloha), který vytváří jen přibližný odhad skutečné výše odměny pro členy jednotlivých orgánů.
- ČD a ČD cargo zveřejňují pouze odměny pro představenstvo, nikoliv pro dozorčí radu.
- Lesy ČR uvádějí pouze odměny kontrolního orgánu, nikoliv statutárního.

Tabulka 4: odměny orgánům společností za rok 2010

Podnik	Představenstvo		Dozorčí rada		Management	
	počet členů	průměrný výdělek jednoho člena (v tis. Kč)	počet členů	průměrný výdělek jednoho člena (v tis. Kč)	počet členů	průměrný výdělek jednoho člena (v tis. Kč)
ČEZ	7	2 644	12	4 035	19	8 280
ČD	5	1 746	9	1 746	108	2 017
ČD Cargo	5	1 710	6	N/A	38	3 369
Čepro	5	363	12	227	15	4 450
Čeps	5	792	9	620	58	2 065
Česka pošta	6	500	12	500	6	5 167
Česke aerolinie	5	175	6	361	15	3 448
DP Praha	9	168	9	168	19	2 468
DP Brno	7	91	12	91	N/A	N/A
DP Ostrava	3	123	9	123	19	1 134
Letiště Praha	5	296	9	296	14	6 072
Mero ⁴	4	5 462	12	1 015	N/A	N/A
Lesy ČR	5	N/A	9	11	18	2 954

³ Dle vyjádření Ministerstva Financí jsou do údajů o odměnách pro členy dozorčí rady podniku Mero ČR, a.s. rovněž zahrnuti i platy zaměstnanců podniku, kteří zároveň sedí v dozorčí radě.

⁴ Podle vyjádření MF ČR celkové odměny členům dozorčích orgánů zahrnují platy zaměstnaneckých členů DR, Odměny zástupců ministerstva – tj. státu jako vlastníka jsou nulové. Analogicky tomu může být i v dalších případech. Tuto informaci však z veřejných dokumentů nelze dohledat.

Zdroj: Výroční zprávy, www.justice.cz

V tabulce jsou vidět výrazné rozdíly v jednotlivých částkách. Zajímavé je srovnání například ČD Carga, které již 2 roky vykazuje ztrátu skoro půl miliardy s firmami ČEPS či DP Praha, které vykazují miliardové zisky. Tyto tři podniky dosahují srovnatelných příjmů, avšak zatímco ČD Cargo vyplatí v průměru jednomu členovi představenstva až 1,7 milionu korun, Čeps odmění člena představenstva částkou poloviční a DP Praha dokonce desetinou.

Rovněž v odměnách pro vrcholový management jsou podstatné rozdíly, zejména v různých definicích „vedení podniku“. Zatímco například České dráhy uvádějí 100 lidí ve vedení podniku, Česká Pošta uvádí 6 manažerů. Nicméně manažeři v námi vybraných státních podnicích mají roční mzdu minimálně milion korun, v průměru se pohybuje kolem 3,7 milionu.

Příloha 1: Vybrané zajímavosti

Při zpracovávání této studie jsme narazili na několik zajímavých údajů ve finančních výkazech vypraných státních podniků, které stojí za to zmínit a případně žádat od institucí jejich objasnění či vysvětlení.

- *České dráhy v roce 2008 uvádějí 11 miliard „mimořádných výnosů“, jedná se prodej části ČD právě vznikající SŽDC, ve zprávě se k tomu píše: „Prodejní cena dle smlouvy o prodeji části podniku byla ve výši 11 852 101 tis. Kč. Cena byla stanovena na základě ocenění části podniku znalcem. Dopad této transakce na hospodářský výsledek skupiny byl zisk ve výši 8 192 260 tis. Kč.“ Účetní hodnota prodané části podniku byla 3mld, odhad 11 mld.*
- *U Českých aerolinií došlo k zajímavé operaci, zaznamenané v přehledu o změnách vlastního kapitálu: Změna ocenění cenných papírů a derivátů v roce 2008 činila -1 944 milionu Kč, o rok později +1,5 mld. Kč (že by Aerolinie investovaly tolik do špatných amerických hypoték???)*
- *Lesy ČR mají v "ostatních kapitálových fondech" 51 miliard Kč, o kterých není ve Výroční zprávě ani zmínka. Jedná se pouze o hodnotu vlastněných lesů, nebo podnik skutečně disponuje kapitálovým fondem, srovnatelným s fondy ropných magnátů?*

Příloha 2: Metodika

Všechny informace jsou získané z výročních zpráv konkrétních státních podniků, které jsou volně přístupné a stažitelné z obchodního rejstříku (www.justice.cz). V případě České Pošty, Lesů ČR a Českých Drah nebyly nejnovější výroční zprávy zveřejněny na justici, jsou tedy staženy přímo z internetových stránek podniků.

Finanční výkazy

Všechny informace o účetním hospodaření státních podniků jsou vyčteny z konsolidovaných výkazů zisků a ztrát. Provozní výnosy jsme nadefinovali jako součet výkonů a tržeb za prodej zboží. Do ostatních výnosů jsme zařadili všechny ostatní příjmy podniku, jako tržby z prodeje dlouhodobého či finančního majetku a ostatní provozní a finanční výnosy. Příjmy jsou součtem obou typů výnosů.

Nákup zboží a služeb je suma nákladů vynaložených na nákup prodaného zboží, nákladů na služby a spotřeba materiálů a energie⁵. Osobní náklady představují mzdy, odměny orgánům společnosti, sociální a zdravotní pojištění. Ostatní náklady zahrnují všechny ostatní náklady podniku, jako odpisy, zůstatková cena prodaného majetku, ostatní provozní a finanční náklady a nákladové úroky. Další položkou jsou daně, ty se skládají z daňových nákladů a daně z příjmu za běžnou a mimořádnou činnost. Poslední položkou je čistý zisk po zdanění.

U všech podniků jsou dále uvedena celková aktiva firmy, značící její účetní hodnotu, pasiva představující závazky a dluhy firmy a vlastní kapitál, který představuje vlastní finanční prostředky podniku.

Pro zpřehlednění přesného vztahu státních podniků a vlády jsme přidali i celkové cash flow od státu a do státu, tedy kolik přesně podnik státu zaplatil a kolik od něj získal. Cash flow do státu je suma všech daní, sociálního a zdravotního pojištění spolu s dividendy u akciových společnostech, které se rozhodly dividendy vyplácet (reálně tak z našeho souboru podniků činí jen ČEZ). V případě státních podniků jsme neidentifikovali žádné odvádění zisků společnosti zpět do státu, všechny zisky tyto podniky ukládají do svého vlastního kapitálu. Cash flow od státu je součet dotací, transferů a případného navýšení základního kapitálu, pokud jej financoval stát.

Odměny orgánům společností

Při sledování odměn, které byly vypláceny vedení státních podniků, jsme vedoucí pracovníky rozdělili do třech kategorií: Představenstvo, dozorčí rada a vyšší management. Pro každou skupinu jsme z informací uveřejněných ve výročních zprávách určili počet členů daného orgánu a dohledali jsme ve výročních zprávách všechny peněžní příjmy a naturální benefity, které členové vedoucích orgánů dostali (v případě, že byly ve výročních zprávách uvedeny).

Jako základní informace pro příjmy vedení společnosti nám posloužil řádek ve výkazu zisku a ztrát „odměny orgánů společnosti“, bohužel ale firmy nemají shodnou metodiku účtování tohoto údaje. Některé firmy v této sekci uvádějí odměny jen Dozorčí rady, jiné jen Představenstva a některé oboje dohromady bez dalšího rozdělení v přílohách. V případech, kde není ve zprávě uvedeno další rozdělení, uvádíme průměrné příjmy pro dozorčí i statutární orgány dohromady. Celkový součet odměn za oba orgány je tak vydělen celkovým počtem členů v obou orgánech.

Do kategorie nepřímé benefity jsme zařadili další peněžní příjmy jako penzijní připojištění či úhrady na služební cesty a dále kapitálové životní pojištění, služební automobil a telefon, ovšem pouze v případě, že tyto výhody firma ocenila a uvedla ve zprávě. Většinou však nebylo ve zprávě uvedeno ohodnocení těchto naturálních benefity a proto jsme je nemohli do benefity začlenit. Všechny příjmy jsou v hrubých částkách.

⁵ V případě ČEZu se jedná o „nákup energie a souvisejících služeb“.